

Φύλο και Σχολικά Εγχειρίδια: η περίπτωση του εγχειριδίου «Εργασιακό Περιβάλλον» του τομέα Πληροφορικής και Δικτύων

Γ. Γώγουλος

Σχολικός Σύμβουλος Πληροφορικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
gogoulosg@sch.gr

Περίληψη

Το φύλο συνδέεται σημαντικά με την εκπαίδευση και αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες γύρω από τον οποίο διαπλέκονται μια σειρά από εκπαιδευτικές διακρίσεις και ανισότητες. Το βιβλίο είναι ένα βασικό κοινωνικοποιητικό εργαλείο το περιεχόμενο του οποίου και ιδιαίτερα τα φυλετικά στερεότυπα που προβάλλονται μέσα από αυτό εκτιμάται ότι δρουν καταλυτικά και καθοριστικά στη διαμόρφωση του ρόλου του φύλου, των στάσεων, αντιλήψεων και προσδοκιών των μαθητών. Η παρούσα εργασία αποτελεί μία προσπάθεια διερεύνησης της αντιμετώπισης του φύλου στο σχολικό εγχειρίδιο «Εργασιακό Περιβάλλον» του τομέα Πληροφορικής και Δικτύων της ΤΕΕ - ΕΠΑΛ. Στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο γίνεται μικρή αναφορά σε αρμοδιότητες που είχαν οι γυναίκες, στην προσφορά της γυναίκας και δε δίνεται έμφαση σε θέματα που αφορούν την ισότητα των φύλων και τη θέση των γυναικών στην κοινωνία, στην εργασία και στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Λέξεις κλειδιά: φύλο, σχολικό εγχειρίδιο, εργασιακό περιβάλλον

Abstract

Gender is connected considerably with the education and has significant effect in educational discriminations and inequalities. The content and the sexual stereotypes presented in the handbooks affect students in forming their attitudes towards the role of the two sexes. The present work constitutes an effort in the investigation of how gender is handled and presented in the educational book “Working Environment” of the Technical and Vocational Education. The analysis shows that the handbook makes limited accounts to the woman’s role and responsibilities as well as to issues related to the equality of sexes and the place of women in the society, in the work and in the centres of decision-making.

Keywords: gender, handbook, working environment

1. Εισαγωγή

Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη μιας χώρας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο σύνταγμα της χώρας μας, θεωρείται υψίστης σημασίας, εφόσον το επίπεδο εκπαίδευσης ενός πληθυσμού ασκεί αξιοσημείωτη επίδραση στη συνολική κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Το φύλο (gender) συνδέεται σημαντικά με την εκπαίδευση, όπως έχει επισημανθεί τόσο από τη διεθνή βιβλιογραφία και είναι εμφανές στις εκάστοτε κοινωνικές στατιστικές. Στο παρελθόν

η εκπαίδευση αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των ανδρών, και σήμερα παρόλο που οι γυναίκες έχουν κατακτήσει σε εθνικό και διεθνές επίπεδο πολύ υψηλούς δείκτες εκπαίδευσης, δεν έχει πάψει να υφίσταται διαχωρισμός. Ο διαχωρισμός αυτός σήμερα είναι περισσότερο ποιοτικός και όχι τόσο ποσοτικός. Στο σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα η διάκριση των φύλων γίνεται ορατή όχι πια στις δυνατότητες πρόσβασης των γυναικών στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, όσο στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επιλογές. Με άλλα λόγια, εμφανίζονται διακρίσεις στους τομείς και κλάδους σπουδών που επιλέγονται, και βάσει στερεοτύπων «ταιριάζουν» ή απορροφούν αποκλειστικά ή σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα το ένα από τα δύο φύλα.

Ιδιαίτερα όσον αφορά στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, το φύλο αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες γύρω από τον οποίο διαπλέκονται μια σειρά εκπαιδευτικές διακρίσεις και ανισότητες. Πολλές σχετικές έρευνες, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες, έχουν τεκμηριώσει με επάρκεια αυτή την επίδραση και έχουν επιχειρήσει να εντοπίσουν και να αναλύσουν τους παράγοντες και τις διαδικασίες που την προσδιορίζουν (Banks, 1987; Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, 1992; 2002; Δεληγιάννη-Κουϊμτζή κ.α., 2002; Κορωναίου κ.α., 2002; Μαραγκουδάκη, 1997α; 1997β; 2001; 2002; Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1990; 1994; 1995; Στογιαννίδου κ.α., 1999; Φρόση, 2002).

Οι νέες τεχνολογίες και ιδιαίτερα η εισαγωγή της πληροφορικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση δημιούργησαν ένα νέο πεδίο στο οποίο τα αγόρια πήραν ένα ξεκάθαρο προβάδισμα όσον αφορά στην πρόσβαση, στην εξοικείωση, στη χρήση και στις επιδόσεις στις νέες τεχνολογίες. Σε γενικές γραμμές όμως, οι εξηγήσεις των ανισοτήτων των φύλων στον τομέα των νέων τεχνολογιών ανάγονται στο περιεχόμενο και στον τρόπο χρήσης και διδασκαλίας της πληροφορικής στην εκπαίδευση, καθώς και στη δυναμική που αναπτύσσεται κατά την εκπαιδευτική διαδικασία μεταξύ μαθητών-μαθητριών και διδασκόντων. Διαπιστώνεται ότι το περιεχόμενο των προγραμμάτων της πληροφορικής, όπως γενικότερα και αυτό των θετικών επιστημών είναι διαμορφωμένα για «αρσενικό ακροατήριο» (Cassell & Jenkins, 1998; Βιτσιλάκη κ.α., 2001).

Τα διδακτικά βιβλία και γενικά το διδακτικό υλικό αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο στην εκπαιδευτική πολιτική για την ισότητα, καθώς, με την πληροφόρηση που παρέχουν μεταβιβάζουν πρότυπα, διαμορφώνουν τις συνειδήσεις των νέων ως προς το τι είναι σημαντικό και τι όχι, δίνουν εικόνα για τη θέση των φύλων στην κοινωνία, διαμορφώνουν στάσεις και αντιλήψεις για τις σχέσεις των φύλων. Όπως αναφέρεται σε σχετικές μελέτες το βιβλίο είναι βασικό κοινωνικοποιητικό εργαλείο στα χέρια γονέων και εκπαιδευτικών. Το περιεχόμενό του, και ιδιαίτερα τα φυλετικά στερεότυπα που προβάλλονται μέσα από αυτό εκτιμάται ότι δρουν καταλυτικά και καθοριστικά στη διαμόρφωση του ρόλου του φύλου, των στάσεων, αντιλήψεων, προσδοκιών των μαθητών (Jett-Simpson & Masland, 1993; Britton & Lumpkin, 1997;

Βιτσιλάκη κ.α., 2001). Ερευνητές αναφέρουν ότι τα παιδιά, διαβάζοντας βιβλία, ταυτίζονται με τους χαρακτήρες τους ίδιου φύλου (Βιτσιλάκη κ.α., 2001).

Η αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων θεωρείται αναγκαία και ικανή προϋπόθεση αναβάθμισης της παρεχόμενης ποιότητας σπουδών. Στην Ελλάδα η εκπόνηση μελετών ξεκίνησε κατά τη δεκαετία του 1970 με αντικείμενο το περιεχόμενο των αναγνωστικών του δημοτικού σχολείου. Δεν υπάρχουν όμως με ελάχιστες εξαιρέσεις, μελέτες για τα βιβλία των άλλων μαθημάτων (Βιτσιλάκη κ.α., 2001). Ειδικότερα, λείπουν μελέτες και προτάσεις για το διδακτικό υλικό της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Με αφορμή το έλλειμμα αυτό, διεξήχθη έρευνα στο πλαίσιο της αναγνώρισης της έκτασης και της μορφής του σεξισμού στο εγχειρίδιο «Εργασιακό Περιβάλλον», στον τομέα Πληροφορικής και Δικτύων της ΤΕΕ. Το συγκεκριμένο σχολικό εγχειρίδιο επιλέχθηκε γιατί αποτελεί το βασικό διδακτικό υλικό για το μάθημα του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού και επομένως συντελεί στη διαμόρφωση αντιλήψεων και στάσεων για τη θέση και την αντιμετώπιση των δύο φύλων στον εργασιακό χώρο.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η Ανάλυση Περιεχομένου, ως η μόνη αποτελεσματική μέθοδος για την έρευνα της οργάνωσης του λόγου και μάλιστα αυτό είναι εφικτό τόσο με την ποσοτική όσο και την ποιοτική θεματική ανάλυση (Cohen & Manion, 1994). Φυσική μονάδα ανάλυσης αποτέλεσε το διδακτικό αντικείμενο (είτε με τη μορφή κειμένου είτε με τη μορφή εικόνας), αφού θεωρείται ότι είναι ο πλέον κατάλληλος τρόπος χρησιμοποίησης όταν η ανάλυση διεξάγεται με βάση τα θέματα του περιεχομένου.

Στη συνέχεια σκιαγραφείται το προφίλ του βιβλίου και αναλύονται/ συζητούνται ανά ενότητα οι θέσεις που το βιβλίο προβάλλει. Ακολούθως παρουσιάζονται τα στερεότυπα που έχουν εντοπιστεί. Η εργασία ολοκληρώνεται με ορισμένες επισημάνσεις για τον τρόπο αντιμετώπισης των δύο φύλων στα σχολικά εγχειρίδια.

2. Το προφίλ του σχολικού εγχειριδίου

Το βιβλίο “Εργασιακό Περιβάλλον” γράφτηκε για το αντίστοιχο μάθημα το οποίο εντάσσεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα της Α΄ Τάξης του 1^{ου} Κύκλου του Τομέα Πληροφορικής-Δικτύων Η/Υ των Τ.Ε.Ε. και διδάσκεται 1 ώρα την εβδομάδα. Με την αλλαγή των Τ.Ε.Ε. σε ΕΠΑ.Λ. το μάθημα γίνεται «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός – Περιβάλλον Εργασίας», εντάσσεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα της Α΄ Τάξης του ΕΠΑ.Λ. και διδάσκεται για 3 ώρες την εβδομάδα με γενικό σκοπό, να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες στις επαγγελματικές επιλογές τους, παρουσιάζοντας αρχικά τις διάφορες ειδικότητες και τις συνθήκες της αγοράς εργασίας.

Σύμφωνα με την άποψη των συγγραφέων, γράφτηκε για να βοηθήσει τους μαθητές, ώστε να κατανοήσουν το νόημα και την αξία της ανθρώπινης εργασίας, αλλά και να προετοιμαστούν κατάλληλα για την ομαλή ένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Το βιβλίο είναι δομημένο σε ένα σύνολο 20 μαθημάτων, τα οποία ομαδοποιούνται σε τρεις (3) ενότητες:

- Στην πρώτη ενότητα, περιγράφονται και σχολιάζονται οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές πτυχές της εργασίας από την εμφάνιση του ανθρώπου μέχρι και τη σημερινή εποχή. Ο γενικός σκοπός της ενότητας αυτής είναι, *να εναισθητοποιηθεί και να ενημερωθεί ο μαθητής για γενικά θέματα σχετικά με την εργασία, το εργασιακό περιβάλλον και τις εργασιακές σχέσεις.*
- Στη δεύτερη ενότητα, επιχειρείται να δοθεί η συνολική εικόνα για τα επαγγέλματα στον τομέα των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας, καθώς και να διαφανούν οι διαμορφούμενες τάσεις και προοπτικές στο χώρο αυτό. Στόχος της –όπως αναφέρεται- είναι να κατανοήσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προετοιμαστούν κατάλληλα για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν.
- Στην τρίτη ενότητα, δίνονται τα απαραίτητα εφόδια για να καταλάβουν οι μαθητές το πώς διαμορφώνεται ο κόσμος της εργασίας σήμερα. Ο γενικός σκοπός της ενότητας αυτής είναι, *να αποκτήσει ο μαθητής ικανότητες που θα του επιτρέπουν να σχεδιάζει την επαγγελματική του σταδιοδρομία με βάση τα ενδιαφέροντά του, τις κλίσεις του και τις προτεραιότητες που ο ίδιος θέτει για τη μετάβασή του στην αγορά.*

3. Ανάλυση του εγχειριδίου

3.1 Ενότητα 1^η

Η 1^η ενότητα φιλοδοξεί να εισάγει τους/τις μαθητές/-τριες στην έννοια και τα χαρακτηριστικά της εργασίας, ως σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που απασχολεί όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες. Προσπαθεί να απαντήσει στα ερωτήματα για το πότε εμφανίστηκε η εργασία και με ποιες μορφές, αλλά και πώς εξελίχθηκε στο πέρασμα των αιώνων. Στις μεγάλες χρονικές περιόδους που αναφέρεται –από την εμφάνιση του ανθρώπου μέχρι σήμερα- παρουσιάζεται το πώς διαμορφώνεται η εργασία όλους αυτούς τους αιώνες. Στη μετάβαση από την αγροτική επανάσταση, στη βιομηχανική και στη σημερινή που η αιχμή της είναι οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας, προσεγγίζονται σημαντικά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά συστήματα τα οποία έχουν σχέση με τρόπους παραγωγής και σχέσεις εργασίας. Προσφέρεται έτσι μια ξεκάθαρη εικόνα ανάμεσα στις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και τη σχέση τους με την εργασία και την παραγωγή. Αυτή η αντιπροσωπευτική όμως περιγραφή των χαρακτηριστικών και των κανόνων εργασίας, προβάλλει κυρίως την παρουσία και την κυριαρχία των ανδρών. Αγρότες, εργάτες, συνδικάτα, σ' αυτό το πέρασμα των αγώνων και των διεκδικήσεων για να

βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας, κατοχυρώνουν δικαιώματα, διαπραγματεύονται συμβάσεις και διεκδικούν το κράτος πρόνοιας. Οι γυναίκες όμως έμμεσα αποκλείονται από τις παραπάνω δραστηριότητες είτε γιατί απουσιάζουν στις αναφορές, είτε γιατί ταυτίζονται με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή.

Στα επτά μαθήματα –κεφάλαια- της πρώτης ενότητας, η γυναίκα και ο ρόλος της αναφέρεται δύο (2) φορές. Στην περίοδο της χαλκοκρατίας, όπου στην ιεράρχηση της κοινωνικοοικονομικής και εργασιακής πυραμίδας, μετά τον άρχοντα, τους ιερείς, τους στρατιωτικούς που αποτελούσαν την τάξη των ισχυρών, στη βάση της κοινωνίας υπήρχαν οι γεωργοί, οι τεχνίτες και οι δούλοι, ενώ όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο βιβλίο, «πιο κάτω από όλους ήταν οι γυναίκες (πατριαρχικό σύστημα)» (σελ. 28-29).

Η επόμενη αναφορά γίνεται στον ορισμό του φυσικού καταμερισμού της εργασίας, στο ξεκίνημα της ιστορίας του ανθρώπινου γένους. Χαρακτηριστικά αναφέρεται «οι γυναίκες, θηλάζουν τα μικρά, ανατρέφουν τα παιδιά και γενικά ασχολούνται με την ανατροφή και ενηλικίωση της επόμενης γενιάς. Διαχωρίζονται από τους άνδρες και περιορίζονται στο σπίτι. Οι άνδρες αναλαμβάνουν την προστασία από εξωτερικούς εχθρούς και το κυνήγι. Οι εργασιακοί ρόλοι των δύο φύλων παγιώνονται και ταυτόχρονα δημιουργούνται σταθεροί οικογενειακοί δεσμοί» (σελ. 30-31).

3.2 Ενότητα 2^η

Η 2^η ενότητα, φιλοδοξεί να προετοιμάσει τον/-ην μαθητή/-τρια για την επαγγελματική του αποκατάσταση. Αρχίζοντας με την έννοια, το ρόλο και τις ανάγκες που καλύπτει το επάγγελμα γενικά, μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού καταλήγει στην κατάλληλη επιλογή του επαγγέλματος. Στη συνέχεια εξειδικεύεται η επαγγελματική αποκατάσταση, όπου αναφέρονται τα χαρακτηριστικά της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, και ιδιαίτερα του τομέα πληροφορικής και δικτύων. Μέσα από τα επίπεδα εκπαίδευσης, τα καθήκοντα, τις κατευθύνσεις και τα χωροχαρακτηριστικά της εργασίας των αποφοίτων του τομέα, σκιαγραφείται το προφίλ του εργαζόμενου στις ειδικότητες των υπολογιστικών και δικτυακών εφαρμογών.

Στην αναλυτική και προσδιορισμένη επαγγελματική τοποθέτηση του απόφοιτου του τομέα πληροφορικής και δικτύων, απουσιάζει άμεσα και έμμεσα η μαθήτρια και η εργαζόμενη γενικότερα. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν τα ακόλουθα:

- Στην παράθεση ενός καταλόγου με τα επαγγέλματα του χθες και του σήμερα, στα δεκαεννιά επαγγέλματα του χθες ένα μόνο –η Ανελύτρα, τεχνίτρια επεξεργασίας κουκουλιού- προσδιορίζεται «γυναικείο», ενώ στα άλλα δεκαεννιά επαγγέλματα του σήμερα, όλα προσδιορίζονται «ανδρικά» (σελ. 82-84).
- Σημαντικότερο στοιχείο αποκλεισμού των γυναικών στα επαγγέλματα, είναι ο πίνακας με τις επαγγελματικές κατηγορίες στα επαγγέλματα με την μεγαλύτερη ζήτηση. Στον σχεδόν τετρασέλιδο πίνακα όλα τα επαγγέλματα χαρακτηρίζονται

αρσενικά, για παράδειγμα μηχανικός, δύτες, προπονητής κ.ά, σε δύο μόνο η αναφορά είναι ουδέτερη, κομμωτής/-τρια και νοσηλεύτης/-τρια(σελ. 89-92). Μια ουδέτερη αναφορά η οποία πιθανά ενδυναμώνει την κυριαρχία των ανδρών και έμμεσα δημιουργεί τον αποκλεισμό των γυναικών από τα χαρακτηριστικότερα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη ζήτηση.

- Ειδικότερα στα επαγγέλματα της πληροφορικής αλλά και στις σύγχρονες τάσεις απασχόλησης που εμφανίζονται στον εργασιακό αυτό χώρο, δεν υπάρχει καμιά αναφορά σε αρμοδιότητες ή δραστηριότητες που αφορούν τις γυναίκες. Είναι διάχυτη λοιπόν—όπως και στην πρώτη ενότητα-, η μονομερής οριοθέτηση της δημόσιας και ιδιωτικής εργασιακής σφαίρας.

3.3 Ενότητα 3^η

Η 3^η ενότητα, φιλοδοξεί αρχικά να εφοδιάσει τον/ην απόφοιτο/-η με τα απαραίτητα στοιχεία για τη διεκδίκηση μιας θέσης εργασίας. Στη λίστα των στοιχείων που πρέπει να προετοιμαστούν, ώστε να αποδεικνύονται οι ικανότητες του υποψήφιου είναι:

Το βιογραφικό σημείωμα

Η συστατική επιστολή

Η συνοδευτική επιστολή

Τα πρότυπα που περιέχονται, απευθύνονται μόνο σε άνδρες υποψήφιους όπως για παράδειγμα στο Σχήμα 1(σελ. 185-186):

Συστατική επιστολή	Συνοδευτική επιστολή
Ο κ. ....υπήρξε σπουδαστής του	Προς ..... Υπεύθυνο προσωπικού ... Αγαπητέ Κύριε Είμαι απόφοιτος του Τομέα ...

Σχήμα 1: Χαρακτηριστικές επιστολές

Στη συνέχεια περιγράφονται οι εργασιακές σχέσεις και η κοινωνική ασφάλιση του εργαζόμενου, ενώ επιχειρείται να προσδιοριστούν τα βασικά χαρακτηριστικά της εργασίας / απασχόλησης στην κοινωνία της πληροφορίας. Σε αυτά τα μαθήματα – κεφάλαια- παρουσιάζονται μια σειρά από διατάξεις, που επιχειρούν έστω και τυπικά μια καταγραφή των εργασιακών δικαιωμάτων των γυναικών. Αναφέρεται:

- το δικαίωμα της ίσης μεταχείρισης, που αφορά τόσο τον καθορισμό του μισθού, όσο και τις ίσες ευκαιρίες για εξέλιξη στην επιχείρηση όλων των

εργαζομένων, ανεξάρτητα από φύλο ή όποια άλλη διάκριση (άρθρο 22 του συντάγματος) (σελ. 193)

- στις *στρατηγικές ανάπτυξης της Ε.Ε.*, όπου προβάλλονται οι ίσες ευκαιρίες για όλους στην εργασία / απασχόληση, μέσα από την αποτελεσματικότερη οργάνωση των θεσμών της εκπαίδευσης, της επανακατάρτισης, της δια βίου μάθησης και τις ευκολίες που παρέχει η νέα τεχνολογία, ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία, τις γνώσεις, τις τυχόν «ειδικές ανάγκες» (σελ. 214).

Τέλος, περιγράφοντας τα χαρακτηριστικά και τις συνέπειες της ανεργίας στη σημερινή εποχή, περιλαμβάνει στοιχεία στα οποία μπορούν να εντοπιστούν τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας των γυναικών στην Ελλάδα (σελ. 226-227).

3.4 Ερωτήματα – Εργασίες – Θέματα για συζήτηση

Σε αυτό τον πολύ ενδιαφέρον χώρο –που εντοπίζεται στο τέλος κάθε μαθήματος-, προσφέρονται πολλαπλές ευκαιρίες συζήτησης για κοινωνικά και εργασιακά θέματα. Η θεματολογία του όμως, δεν περιέχει στοιχεία που μπορεί να ακολουθήσει ο/η εκπαιδευτικός ή ο/η μαθητής/-τρια, ώστε στα πλαίσια ενός γενικότερου προβληματισμού να καλλιεργηθεί η συνείδηση της ισότητας, των ίσων ευκαιριών και της εξάλειψης των διακρίσεων τόσο στους διάφορους τομείς της ζωής, όσο και σχετικά με την εργασία και την απασχόληση. Αν συνδυάσουμε το περιεχόμενο αυτού του χώρου με το περιεχόμενο στην ανάπτυξη του μαθήματος, δεν προσφέρονται οι ευκαιρίες που μπορούν να αξιοποιηθούν στη διάρκεια του μαθήματος και το «βάρος» της διερεύνησης και καλλιέργειας τους εναπόκειται στην ευαισθητοποίηση και στο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών.

4. Στερεότυπα

4.1 Γυναικεία πρότυπα

Τα γυναικεία πρότυπα, είτε θετικά είτε αρνητικά, απουσιάζουν από το εγχειρίδιο. Δεν υπάρχουν εικόνες που μπορούν να σχολιαστούν και στα Clip Arts (Σχήμα 2), υπάρχει αρχικά ισοκατανομή μαθητών και μαθητριών σε αυτά που συνοδεύουν τους τίτλους, ενώ το Clip Art που συνοδεύει την ανάπτυξη του περιεχομένου, περιλαμβάνει τον άνδρα καθηγητή στον πίνακα.

Σχήμα 2: Χαρακτηριστικά Clip Arts

4.2 Η χρήση της γλώσσας

Χρησιμοποιείται μόνο το αρσενικό άρθρο και τα ουσιαστικά όπως: ο γεωργός, ο αναλυτής, ο μαθητής κ.λπ. έτσι στις συνειδήσεις των μαθητών/-τριων αποκλείεται η γυναικεία υπόσταση.

4.3 Συγγραφείς –Συνεργάτες - Επιστημονικές αναφορές

Τέσσερις είναι οι συγγραφείς του βιβλίου και είναι όλοι άνδρες, παράλληλα ο συντονιστής, οι κριτές, ο επιστημονικός υπεύθυνος είναι και αυτοί γένους αρσενικού, ενώ μόνο στη γλωσσική επιμέλεια υπάρχει γυναίκα.

Επίσης οι περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές, αναφέρονται σε άνδρες συγγραφείς, αναλυτές, στοχαστές και επιστήμονες.

4.4 Αναφορές για την προσφορά των γυναικών στην εργασία

Δεν υπάρχουν αναφορές για το ρόλο και την προσφορά της γυναίκας στην εργασία και την απασχόληση, τόσο στην ιστορική διαδρομή που παρουσιάστηκε για τη διαμόρφωση των συνθηκών και των χαρακτηριστικών της εργασίας, όσο και στον προσδιορισμό του επαγγελματικού προφίλ του/της αποφοίτου στον τομέα πληροφορικής και δικτύων. Μοναδικό παράδειγμα είναι: «η ηλικιωμένη γυναίκα Μεξικάνα που φεύγει φορτωμένη από το χωράφι και δεν πουλάει τη σοδιά της στον ξένο αγοραστή, αλλά πηγαίνει να τα πουλήσει στην τοπική αγορά».

5. Αντί επιλόγου

Το σχολείο και τα προγράμματα σπουδών, δεν δίνουν αρκετή έμφαση σε θέματα που αφορούν την ισότητα των φύλων και την ενημέρωση για τη θέση των γυναικών στην κοινωνία, στον καταμερισμό της εργασίας και των οικογενειακών ρόλων κατά φύλα, αλλά και στο μοντέλο της γυναίκας που πρέπει να συμμετέχει ισότιμα στον επαγγελματικό χώρο και στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Όμως οι όποιες ανισότητες και διακρίσεις μπορούν να αντιμετωπισθούν και να διορθωθούν μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα, γιατί το σχολείο από χώρος διατήρησης και αναπαραγωγής σεξιστικών κοινωνικών στερεοτύπων μπορεί να μετεξελιχθεί σε χώρο καταπολέμησης των διακρίσεων αυτών.

Οι γυναίκες και οι άνδρες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν πλήρως και ισότιμα σε όλα τα επίπεδα και τους τομείς της ζωής. Ειδικότερα στο χώρο της εργασίας και της απασχόλησης πρέπει να υπάρχουν ίσες ευκαιρίες και να εξαλειφθούν οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Στην παραγωγή διδακτικού υλικού θα πρέπει να παρουσιάζεται μια νέα οπτική για τις σχέσεις των δύο φύλων στην ιστορία και τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, έτσι ώστε να προωθείται η έννοια της ισότητας των φύλων φέρνοντας στο επίκεντρο της διδασκαλίας και θέματα τα οποία αναφέρονται στις γυναίκες, τη ζωή τους, τις αξίες που πολιτισμικά

θεωρούνται γυναικείες, τη γυναικεία εμπειρία κ.ά.. Τα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να είναι προσανατολισμένα σε αυτές τις αξίες, να προβάλουν και να αξιοποιούν την κοινωνική πραγματικότητα ώστε να καλλιεργούνται οι αρχές των ίσων δικαιωμάτων.

Βιβλιογραφία

- Banks, O. (1987). *Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Britton, G. E., & Lumpkin, M. C. (1977). *For sale: Subliminal bias in textbooks. Reading Teacher*, 31, 40-45.
- Cassell, J., & Jenkins, H. (1998). *From Barbie to Mortal Kombat – Gender and Computer Games*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Cohen, L., & Manion L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Jett-Simpson, M., & Masland, S. (1993). *Girls are not dodo birds! Exploring gender equity issues in the language arts classrooms*. *Language Arts*, 70(2), 104-108.
- Βιτσιλάκη, Χ., Μαράτου, Λ., & Καπέλλα, Α. (2001). *Εκπαίδευση και φύλο -Μελέτη Βιβλιογραφικής Επισκόπησης*. ΚΕΘΙ.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. (1992). *Η εικόνα για τον κόσμο της αγοράς εργασίας σε αγόρια και κορίτσια εφηβικής ηλικίας*. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 16, 75-96.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. (2002). *Ανδρικές και γυναικείες ταυτότητες, σχολική επιτυχία και επιλογές ζωής*. *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης*, Αθήνα, 17-18 Μαΐου.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Ζιώγου, Σ., & Φρόση, Λ. (επιμέλεια) (2002). *Φύλο και πραγματικότητα στην Ελλάδα, Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. ΚΕΘΙ.
- Κορωναίου, Α., Δημητρούλη, Κ., & Τικταπανίδου, Α. (2002). *Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και η διάσταση του φύλου*. Στο Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Ζιώγου, Σ. & Φρόση, Λ. (επιμέλεια), *Φύλο και πραγματικότητα στην Ελλάδα, Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. ΚΕΘΙ.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (1997α). *Η σύνθεση του διδακτικού προσωπικού της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς τον παράγοντα φύλο την τελευταία εικοσαετία στην Ελλάδα: Μια ερμηνευτική προσέγγιση*. Υλικό για το σεμινάριο επιμόρφωσης για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση. ΚΕΘΙ, Ιωάννινα.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (1997β). *Οι γυναίκες διδάσκουν· οι άνδρες διοικούν*. Στο Δεληγιάννη, Β., & Ζιώγου, Σ. (επιμέλεια), *Φύλο και Σχολική Πράξη*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (2001). *Η σύνθεση του διδακτικού προσωπικού και ο καταμερισμός εργασίας με βάση τον παράγοντα φύλο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κατά το χρονικό διάστημα 1994-1997*. Στο *Λωδώνη*, *Επιστημονική*

- Επετηρίδα του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής, Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (ανάτυπο).
- Μαραγκουδάκη, Ε. (2002). Ο παράγοντας φύλο στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση: όψεις συνέχειας και μεταβολής. Στο Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Ζιώγου, Σ., & Φρόση, Λ. (επιμέλεια), *Φύλο και πραγματικότητα στην Ελλάδα, Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. ΚΕΘΙ.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1990). *Ο προσανατολισμός της Ελληνίδας στη μέση τεχνική εκπαίδευση, όπως διαμορφώνεται από τον κοινωνικό και επαγγελματικό ρόλο της γυναίκας*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Τομέας Παιδαγωγικής.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1994). Ισότητα των δύο φύλων. Θεωρία και πράξη στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. *Νέα Παιδεία*, 71, 118-134.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1995). Διαφορές στις επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων. *Τα εκπαιδευτικά*, 36, 106-115.
- Στογιαννίδου, Α., Δερμιτζάκη, Ε., & Ακριτίδου, Μ. (1999). Διερεύνηση των επαγγελματικών προτιμήσεων μαθητών/-τριών Λυκείου. Προσαρμογή του Rothwell-Miller Interest Blank στην ελληνική πραγματικότητα. *VII Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας*, Λευκωσία, Μάρτιος 1999.
- Φρόση, Λ. (2002). Εκπαιδευτικοί και φύλο: Αντιλήψεις, προσδοκίες, πρακτικές. Στο Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Ζιώγου, Σ., & Φρόση, Λ. (επιμέλεια), *Φύλο και πραγματικότητα στην Ελλάδα, Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. ΚΕΘΙ.